ФЕВРАЛЬ. № 3. LUTY.

ДЕННИЦА, ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA, PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

ОБЪ УЧЕНЫХЪ ТРУДАХЪ Г. ВОЙЦИЦКАГО

СЪ ЗАМѢЧАНІЕМЪ

НА ТРУДЫ Г. САХАРОВА.

Статья В. А. Мацеевскаго.

У насъ есть непочатой источникъ, изъ котораго мы можемъ почерпать богатые предметы для произведеній поэтическихъ, источникъ, уже совершенно изсякшій у народовъ поколѣнія романскаго и германскаго. Правда, онъ еще неочищенъ, но есть возможность возвратить ему первобытную чистоту; тогда онъ принесетъ намъ такую же пользу, какъ эллинскій источникъ Ипокрены, прославленный пѣснями древнихъ поэтовъ. Источникъ этотъ есть народная литература, исполненная жизни и мощная у Словянъ, какъ ихъ сельскіе жители, которымъ она доставляетъ утѣшеніе; но устарѣлая и безжизненная въ западной Европѣ, какъ простой народъ ея, обезсиленный и захирѣвшій, который для своего разсѣянія долженъ прибѣгать къ литературѣ *неистовой*, какъ называетъ ее польскій писатель г. Грабовскій; однакожь и ею неслишкомъ онъ увлекается, гоняясь за выгодами жизни и за роскошью.

O PRACACH NAUKOWYCH p. K. W. WOJCICKIEGO.

Z UWAGĄ

NA DZIEŁA P. SACHAROWA.

Przez W. A. Maciejowskiego.

Mamy nietknięte źródło, z którego godzi się obficie czerpać pomysły do utworów poetycznych, źródło które już zupełnie wyschło u ludów romańskiego i giermańskiego szczepu, źródło jeszcze wprawdzie nie oczyszczone z mułu i mętów, ale mogące być przywiedzione do pierwotnéj nieskazitelności, a obiecujące równeż korzyści jak ów zdrój heleński (Hipokrene), wsławiony pieniami starożytnych wieszczy. Tem źródłem jest gminne piśmiennictwo, czerstwe i silne u Słowian jak ich lud wiejski, który się niém rozwesela, a zastarzałe i zwietrzałe u narodów zachodniéj Europy, jak tameczny gmin omdlały i wywiędły, który dla rozerwania swéj myśli literaturą, jak ją P. Michał Grabowski nazywa, szaloną, pociesza się niekiedy, bo i za nią nie ubiega się wielce, goniąc za wygódkami życia, przepychem i wystawnością. Uderzeni pięknością gminnych piosenek słowiańscy pisarze, rzucili się

Словянскіе писатели, восхищенные красотами народныхъ пѣсень, ревностно занялись собраніемъ разныхъ памятниковъ народной литературы и уже приготовили богатые ихъ запасы.— Теперь только остается историкамъ изслѣдовать— что именно сохранилось народнаго и что чужаго въ этомъ множествѣ мѣстныхъ преданій. Обращаю вниманіе читателей на два ученые труда, въ подобномъ родѣ, гг. Сахарова и Войцицкаго. Буду говорить обширно о трудахъ втораго, а о первомъ скажу только нѣсколько словъ, потому-что еще не настало время распространиться объ немъ подобнымъ же образомъ.

Русскій ученый г. Сахаровъ представилъ намъ первый томъ своего драгоцѣннаго труда (1), заключающій въ себѣ важнѣйшіе письменные памятники русскаго народа. Русская народная литература, русское народное чернокнижіе, русскія народныя игры, загадки, притчи, пословицы, пѣсни и т. д. составляютъ содержаніе 1-го тома. Хотя почтенный авторъ пополнилъ свой трудъ учеными примѣчаніями, однакожь еще необходимо объяснить историчесски, изъ какого источника проистекли эти богатые запасы, въ какомъ отношеніи они находятся къ исторіи сѣверныхъ и восточныхъ народовъ, а именно къ исторіи скандинавской и византійской; наконецъ — показать ихъ отношенія къ словянскимъ и ословянившимся народамъ, особенно къ Литовцамъ, которыхъ народность въ древнѣйшія времена имѣла вліяніе на Русь и Польшу, и которыхъ высшее сословіе, въ свою очередь, многое занявши отъ насъ, ословянилось — Чтобы на первый разъ отвѣтить на это, съ историческо критической точки зрѣнія и согласно съ нынѣшними понятіями объ исторіи, надобно подождать, пока не изданы будутъ источники скандинавской письменности и исторіи, которые вскорѣ должны выйдти въ Копенгагенѣ; и только тогда можно будетъ поговорить обширнѣе о памятникахъ русской литературы, или по-крайней-мѣрѣ столько же, сколько *Лѣтописи Германскихъ Народовъ* Перца (2) позволяютъ сказать о письменности польскаго народа. Собственно собраніемъ матеріаловъ для этой письменности, которая ожидаетъ еще исторической разработки, занимается въ Польшѣ г. Войцицкій.— Онъ задалъ себѣ такой же трудъ, какъ и г. Сахаровъ, но въ исполненіи онаго идетъ по другой дорогѣ.— Онъ отдѣльно обрабатываетъ каждую часть народной литературы и отдѣльно издаетъ ее въ свѣтъ. Въ 1830 году онъ издалъ въ Варшавѣ *Народныя Пословицы*, въ трехъ томахъ; въ 1836 г., тамъ же, *Древнія Присказки XV, XVI и XVII в.*; тзкже: *Народныя пѣсни Бѣло-Хробатовъ, Мазуровъ и Руси съ береговъ Буга*; въ двухъ томахъ; въ 1837 г. изданы *Клехды, или Древнія Преданія и Повѣсти Польскаго Народа и Руси*, въ трехъ томахъ. Въ 1840 вышли *Старинныя Сказки и Картины*, въ четырехъ томахъ; въ слѣдующемъ послѣ этого году онъ издалъ также въ Варшавѣ два сочиненія: *Древній Театръ въ Польшѣ*, въ двухъ томахъ, и *Домашніе Огер-*

(1) Сказанія Рус. народа. С. П. 1841.

(2) Monumenta Germaniae historica. Hannoverae, 1826 и слѣдующихъ годовъ. До-сихъ-поръ вышло только пять томовъ.

skwapliwie do poszukiwania wszelkich zabytków literatury ludu, nagromadzili niezmierny ich zasób, i zostawili historykom do wybadania, co też w tym tłumie podań miejscowych narodowego, a co obcego, co gminowi właściwego, a co narzuconego mu przechowuje się i żyje. Na dwa tego rodzaju dzieła skreślone ręką PP. Sacharowa i Wojcickiego zwrócę uwagę czytelnika. Rozwiodę się obszernie nad pracami drugiego pisarza, a o piérwszym napomknę tylko, z przyczyny, że jeszcze nie nadszedł czas, ażeby i o nim dało się podobnież powiedzieć.

Uczony Rossyanin P. Sacharów wystąpił z tomem pierwszym szacownego dzieła (1), w którém objął najważniejsze zabytki ludu ruskiego plemienia. Mieści to dzieło w sobie ruską narodową literaturę, a mianowicie: zabytki pogaństwa, podania o czarnoksięstwie, gry i zabawy ludu, gadki i przypowieści, przysłowia, pieśni gminne, nakoniec zabytki starożytnéj literatury, które w poezyi i prozie do naszych doszły czasów. Lubo szanowny autor objaśnił uczonemi uwagi swoje dzieło obszernéj treści, zostawił przecież do wytłómaczenia historycznie, z jakiego to źródła wypłynęły bogate owe zasoby; w jakim związku zostają one z dziejami północnych i wschodnich ludów, mianowicie Skandynawów i Bizantynów; w jakim stosunku są do słowiańskich i zesłowiańszczonych ludów, a szczególniéj Litwinów, którzy obyczajami swemi wpłynęli na Polskę i Ruś w czasach najdawniejszych, i nawzajem przejąwszy od nas wiele, zesłowiańszczyli się w wyższych swych stanach. Ażeby na to z historyczno--krytycznego stanowiska odpowiedzieć, i na początek jakkolwiek, ale godnie i ze stanem dzisiejszego pojęcia dziejów wyrzec zgodnie, należy zaczekać na wyjście źródeł piśmiennictwa i dziejów skandynawskich, które obecnie wychodzą w Kopenhadze. Wtedy dopiero będzie można, jeżeli nie więcéj, to przynajmniéj tyle o gminnéj literaturze ruskiéj powiedzieć, ile wydawane przez P. Pertz kroniki giermańskich ludów (2), dozwalają wyrzec o piśminictwie gminu polskiego. Zebraniem zasobów do tego to piśmiennictwa, mającego się z czasem rozebrać historycznie, trudni się u nas P. Kazimirz Władysł. Wojcicki. Zrobił on tenże sam zakres pracy swojéj co P. Sacharów, ale w wykonaniu jéj odmienną postępuje drogą. Pojedynczo wypracowywa on części gminnéj literatury, i pojedynczo wypuszcza je na publiczny widok. W roku 1830 wydał w Warszawie *przysłowia narodowe*, w trzech tomach. W roku 1836 *starożytne przypowieści z XV, XVI i XVII wieku* drukiem ogłosił tenże, tudzież wydał, *Pieśni ludu Biało-Chrobatów, Mazurów i Rusi z nad Buga* we dwóch tomach. W roku 1837 Klechdy, *starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi*, wydał tamże we trzech tomach. W roku 1840 wyszły *Stare gawędy i obrazy*, tamże we cztérech tomach, a następnego roku także w War-

(1) Skazania ruskaho naroda, St. Petersb. 1841.

(2) Monumenta Germaniae historica. Hanoverae 1826 i lat następn. wyszło dotąd pięć tomów.

ки, въ четырехъ томахъ.— Въ послѣднемъ сочиненіи особенное вниманіе мое обратили на себя: *простонародныя пословицы* (во 2-мъ томѣ), описанія *птицъ, деревьевъ, кустарниковъ, зелій, цвѣтовъ* и *животныхъ;* разсказы о *колдуньяхъ* и *польскомъ дьяволѣ*, (въ 3-мъ томѣ) и *древнія народныя пѣсни* (въ 4-мъ томѣ). Если мы соединимъ предметы, здѣсь описанные, съ прочими, заключающимися въ прежнихъ изданіяхъ г. Войцицкаго, то легко можемъ представить себѣ постепенный ходъ умственнаго образованія въ Польшѣ, во времена древнѣйшія; потомъ показать, какъ въ началѣ развивалась польская литература и какъ она, переставши быть простонародною, преобразовалась въ *шляхетскую* или народную. Въ моемъ разсужденіи о языческихъ памятникахъ, которымъ я теперь занимаюсь, будетъ показано, какъ нѣкогда Полякъ-язычникъ поклонялся предметамъ своего почитанія (тѣ, которые описываетъ г. Войцицкій въ своихъ *Домашнихъ Очеркахъ* сюда не входятъ); какъ послѣ-того боготворилъ небесныя тѣла и наконецъ, отъ земли обратившись къ небу, достигъ крайней степени совершенства въ религіозныхъ понятіяхъ, какія-только можно допустить въ язычествѣ, и призналъ бытіе всемогущаго Божества, сущность котораго впрочемъ онъ представлялъ себѣ страннымъ образомъ, окруживъ его и своими и чуждыми духами, откуда въ-послѣдствіи произошли понятія о дьяволахъ и чаровницахъ. Я занимаюсь также сочиненіемъ, которое будетъ обнимать исторію польской литературы до XVII в., и покажу въ немъ, какимъ образомъ польская простонародная литература, состоящая изъ сказокъ, пѣсень и пословицъ, дала начало литературѣ шляхетской. Бросимъ же на это взглядъ и, хотя кратко, покажемъ, до какой степени, въ этомъ отношеніи, важны труды г. Войцицкаго.

Въ сказкахъ, пѣсняхъ и пословицахъ заключается зародышъ первоначальнаго умственнаго образованія Поляковъ. Этотъ зародышъ, всемогущею рукою Бога брошенный во глубину народнаго духа, всходилъ и разростался безъ посторонней помощи, подобно зерну, посаженному въ лоно плодносной земли. Питаемый и родною и чуждою стихіею, онъ возросталъ по-волѣ и ожидалъ счастливой минуты, чтобы, при помощи искусства, пересадили его съ простаго поля на ниву болѣе обработанную, и чтобы вмѣсто плевелъ онъ могъ произвести благородный плодъ, выполняя такимъ образомъ свое предназначеніе.

Однакожь долго нужно было ждать ему, пока не наступило это желанное время. Тогда-какъ латинскій языкъ самовластительно господствовалъ, зерно польскаго образованія, преданное отечественной нивѣ, не могло какъ должно взойдти и разростись. — Правда, оно пустило отростки, но отъ нихъ взошла негодная трава и кустарники страннаго вида.— Тощая и уродливая наружность этого растенія явно показывала, что народъ, ходившій за нимъ, былъ неспособенъ воспитать его до такой степени, чтобы оно образовалось въ благовонный цвѣтокъ или въ красивое деревцо. Только со временъ реформаціи, проникнувшей въ Польшу съ своими идеями, когда стали обращать бо̀льшее вниманіе на отечественный языкъ и занялись изслѣдованіями памятниковъ народнаго просвѣщенія,— узнавали ...

szawie ukazały się dwa dzieła: *Teatr starożytny w Polsce* we dwóch tomach, *Zarysy domowe* we czterech tomach. W ostatniém dziele zastanowiły mnie szczególniéj: umieszczone w pierwszym tomie *zarysy historyczne*, w tomie drugim *chłopskie przysłowia*, tudzież opisy *ptaków, drzew, krzewów, ziół, kwiatów, i zwierząt*, w tomie trzecim zarysy opisowe o *Czarownicach i Diable polskim*, w tomie czwartym *pieśni ludu najdawniejsze*. Przedmioty tu skréślone połączywszy z owemi, które P. Wojcicki w dziełach poprzednio wydanych opisał, można wyobrazić sobie postęp umysłowego wykształcenia się naszego gminu w czasach najdawniejszych, a następnie ułożyć obraz rozwijania się pierwiastków naszéj literatury, wykazując jak ta z gminnéj stawała się szlachecką czyli narodową. W rosprawie o zabytkach pogaństwa, nad którą obecnie pracuję, wykażę, jak właśnie te a nie insze przedmioty, o których P. Wojcicki podał w zarysach domowych, czcił niegdyś bałwochwalczy Polak, jak następnie ubóstwiał niebieskie ciała, a nakoniec, od ziemi ku niebu zwróciwszy się i ostatni krok ku doskonałości religijnych wyobrażeń, na jaki się zdobyć mogło pogaństwo uczyniwszy, przyznał bytność wszechmocnego bóstwa, istotę jego dziwacznie wszakże pojmując, duchami ją swojskiemi i obcemi otoczywszy, skąd następnie wyobrażenie o Diable i Czarownicach powstało. W dziele historyą literatury polskiéj aż do XVII wieku wystawić mającém, którém zajmuję się także, pokażę i to, jak gminne piśmiennictwo polskie powstawszy z klechd, pieśni i przysłowiów dało początek szlacheckiéj literaturze. Rzućmy na to okiem, i wykażmy w krótkości, ile pod tym uważane względem dzieła P. Wojcickiego ważnemi są.

W powieściach, pieśniach i przysłowiach, tkwi zaród pierwotnego kształcenia się umysłowego Polaków. Wszechmocną ręką Boga wpuszczony w myśl narodu, rozrastał się i krzewił bez cudzéj pomocy, jak ziarno puszczone we wnętrzności urodzajnéj naszéj ziemi. Podsycany będąc swojskim i obcym żywiołem, ale nie pielęgnowany, czekał błogiéj chwili, w któréjby sztuką przesadzony z wiejskiego polą na uprawniejszą rolę, mógł zamiast chwastu, szlachetny wydać owoc, i przez to odpowiedział właściwemu przeznaczeniu.

Długo wszakże czekać musiał, zanim nadszedł ten czas pożądany. Dopóki łacina wielowładne swe wywierała panowanie, nie mogło ziarno polskiéj oświaty, powierzone ojczystéj roli, zejść i rozrastać się należycie. Wypuściło ono w prawdzie kiełki, ale te rozrosły się w zielsko i krzewy dziwacznego kształtu. Postacią swoją lichą i karłowatą, okazywała dostatecznie roślina ta, że ręka chodzącego ją gminu, nie była sposobną do pielęgnowania jéj i wychodowania na wonne kwiecie, lub krzew wspaniały. Dopiero od czasu objawianych u nas pomysłów o reformie kościoła rzymsko-katolickiego, gdy większą uwagę zwrócono na język ojczysty, i zaczęto się rozpatrywać w zabytkach narodowéj oświaty, uznano, ale dopiéro po upływie dwóch wieków, że pieśni gminne nie

ли, и то по истеченіи двухъ столѣтій, что народныя пѣсни не по содержанію своему, но по музыкальности и духу заслуживаютъ старательнаго попеченія объ нихъ; ибо онѣ могутъ служить основою для чисто-народнаго поэтическаго произведенія; и что наконецъ пословицы, заключая въ себѣ неисчерпаемый источникъ основательныхъ мыслей, заслуживаютъ того, чтобы ими руководствоваться и почитать ихъ, такъ-сказать, народною философіею.

Когда польскіе стихотворцы (то не были еще поэты), прельщенные музыкальностію народныхъ пѣсень, сблизили простой народъ съ шляхтою, тогда возникла и основа чисто-народной поэзіи: но эта основа въ сущности своей народная, туземная, а по наружности римская, показывала однакожь, что мастера, будучи Поляками, вмѣстѣ были и чужеземцами, потому-что воспитались по-римски и плохо удружили намъ такою работою; изъ этого мы видимъ также, что, желая возпроизвести что-либо народное изъ самаго духа народности, необходимо обратиться къ его источнику, доискаться его начала, очистить его отъ чуждыхъ приростковъ и наконецъ на новыхъ основаніяхъ воздвигнуть новое зданіе словянско-польской поэзіи.

Народными пѣснями не умѣли пользоваться надлежащимъ образомъ, и такъ неудивительно, что и прочія части народной литературы остались въ небреженіи, особенно, когда оказалось, что для яснаго объ ней понятія нужно было что-то, о чемъ въ то время и не воображали. Слѣдовательно пословицы остались неприкосновенными, и только шляхта, повторяя ихъ складнѣе, чѣмъ простой народъ, вникала въ ихъ глубокія мысли, которыя ей были общи съ народомъ. О народныхъ повѣстяхъ, или такъ названныхъ *клехдахъ* (сказкахъ), во-все не заботились, потому-что еще не настало время разгадать событія, которыя безпрестанно измѣнялись, принимая на себя разные виды, отличные отъ ихъ вида первоначальнаго, и не были неподвижны, какъ исторія, но расходились повсюду и смѣшивали вымыслъ съ истиною. Изслѣдуемъ же глубже этотъ источникъ, покажемъ начало и измѣненіе по-крайней-мѣрѣ нѣкоторыхъ клехдъ, и разгадаемъ причину, почему всѣ Словяне пренебрегали ими, увлекаясь однакожь народными пѣснями (впрочемъ въ Польшѣ менѣе, чѣмъ въ другихъ слов. странахъ)? Тогда мы убѣдимся, что если народныя пѣсни нѣкогда внушили польскимъ стихотворцамъ мысль положить краеугольный камень свѣтской, чисто-народной поэзіи, то, такимъ же образомъ, изслѣдованіе клехдъ можетъ распространить понятіе объ этой же поэзіи и обогатить ее новымъ, значительнымъ матеріаломъ.

Источникомъ всѣхъ польскихъ клехдъ суть разсказы о оборотняхъ (*вилколакахъ*) и моровомъ повѣтріи, о трехъ братьяхъ (отсюда и сказка о Лехѣ, Чехѣ и Руси), о мышахъ, съѣвшихъ Попеля, о нечистой силѣ и о людяхъ, странствующихъ то въ адъ, то изъ ада, о чернокнижникахъ, (давшихъ начало Мадею, Совизржалу и Твардовскому); прочія такого же рода сказки цѣликомъ перенесены были иноземцами въ Польшу и, будучи повторяемы тамъ не болѣе, какъ заморскія диковинки, сдѣлались для Поляковъ непонятными и безплодными.

z powodu słów lecz muzyki i ducha, godne są troskliwszego pielęgnowania, jako te, które mogą posłużyć za wątek do utworu prawdziwie narodowéj poezyi; a przysłowia, jako mieszczące w sobie skarb nieprzebrany rozumnych myśli, że zasługują na to, ażeby się podług nich kierowano i miano je niby za filozofią narodową.

Gdy uderzeni śpiewnością gminnych piosnek, połączyli nasi wierszopisowie, (jeszcze bowiem wieszczami nie byli) lud ze szlachtą, wtedy powstało i tło dla prawdziwie narodowéj poezyi: lecz tło takie będąc w zarodzię rodzinne, a w postaci rzymskie, okazywało, że chociaż polscy przecież obcy, bo po rzymsku wykształceni mistrze, źle nam usłużyli robotą taką, i że chcąc z narodowego wątku prawdziwie narodowy utworzyć przedmiot, należy zwrócić się do źródła, wybadać jego początek, oczyścić z obcych przydatków, i na podwalinach nowo założonych, budować nowy gmach słowiańsko-polskiéj poezyi.

Gdy z pieśni gminnych nie umiano uczynić należytego użytku, nic dziwnego, że i z reszty co w zakres literatury ludu wchodzi nie skorzystano, zwłaszcza gdy się okazało, że do jéj zrozumienia czegoś potrzeba, o czém wówczas nie miano ani pojęcia. Przysłowia więc pozostały nie tknięte, tylko że gładziéj niż gmin opowiadając je sobie szlachta, wnikała jak mogła w głębokie ich myśli, wspólne je z ludem mając. O powieści gminne czyli tak zwane Klechdy nie dbano wcale, bo jeszcze nie był nadszedł czas odgadnienia dziejów ciągle odmieniających się, a zawsze świeże i od pierwotnéj swéj postaci odmienne przybierających lice, nie stojących w miejscu jak historya, lecz krążących w około, i baśń, z prawdą mięszających. Przypatrzmyż się bliżéj źródłu temu; wykażmy niektórych przynajmniéj Klechd, początek i przemiany, a odgadniemy przyczynę, dla któréj u wszystkich Słowian poniewierano i gardzono niemi, gdy przeciwnie ubiegano się za gminnemi pieśniami, lubo i za temi mniéj u nas niż gdzieindziéj. Przekonamy się stąd, że jak pieśni ludu natchnęły niegdyś wierszopisów naszych myślą założenia węgielnego kamienia do poezyi świeckiéj, tak zrozumienie Klechd, może wyobraźnią o poezyi téj rozszerzyć, i nowym a nie małym wzbogacić ją zasobem.

Źródłem wszystkich klechd polskich są powiastki: o wilkołakach i powietrzu, o trzech braciach (skąd powstała bajka o Lechu, Czechu i Rusie), o myszach co zjadły Popiela, o czarcie i ludziach wędrujących do piekła i z piekła, o czarnoksiężnikach (z których Madej Sowizrzał i Twardowski swój początek wzięli); reszta tego rodzaju baśni została żywcem przeniesiona do nas od obcych, i jako obce dziwy powtarzaną będąc, stała się dla nas nie zrozumiałą i bezużyteczną.

Ключемъ для разгадки событія, скрывающагося въ народномъ преданіи, есть язычество, которое первоначально основывается на двойственномъ понятіи о *добрѣ* и *злѣ*. *Добро* вошло во времена христіанскія вмѣстѣ съ понятіемъ о Богѣ, *зло* досталось въ удѣлъ злому духу и было его символомъ. При-всемъ-томъ этотъ злой духъ имѣлъ словянскій характеръ: онъ былъ добръ и оказывалъ милости людямъ, до-тѣхъ-поръ, пока не выводили его изъ терпѣнія и не подавали ему повода дѣлать вредъ. Сильное вліяніе чуждыхъ, а именно германскихъ понятій, въ-послѣдствіи времени, было причиною такой разнородности польскихъ клехдъ. Посредствомъ этого вліянія одно уничтожалось, другое замѣнялось чѣмъ-нибудь чуждымъ.

Что Геродотъ (IV. 105) слышалъ о словянскомъ народѣ Нурахъ (1), и чему онъ не вѣрилъ, будто бы они, будучи чернокнижниками, владѣли искусствомъ обращаться въ волковъ и снова принимать свой настоящій видъ, то самое точь-въ-точь разсказывали въ IX в. Болгаре и указывали людей, владѣющихъ этимъ искусстомъ (2). Изъ этого источника произошло вѣрованіе въ оборотней, о которомъ буду говорить пространнѣе въ памятникахъ польскаго язычества. Тамъ же обращу вниманіе на то, что и клехда о моровомъ повѣтріи относится къ-языческимъ вѣкамъ. Во времена христіанскія получило начало преданіе объ одномъ событіи, которое будтобы случилось у Бретоновъ, еще въ VII в. по Р. Х., и которое, будучи распространено Саксонцами въ Германіи, зашло и въ Польшу. Можетъ-быть, въ самомъ началѣ эта сказка повторялась отдѣльно, и въ XIII в. смѣшена была съ преданіемъ о зломъ духѣ; потомъ уже примѣнили ее къ какому-то разбойнику (названному въ польскихъ клехдахъ *Мадеемъ*), наконецъ, съ теченіемъ времени она сдѣлалась источникомъ множества другихъ сказокъ. Въ 671 г. въ Британіи носилось преданіе о какомъ-то человѣкѣ, который, возставши изъ мертвыхъ, разсказывалъ людямъ о наказаніяхъ въ будущей жизни и о чистилищномъ огнѣ (3). Въ 1090 г. какой-то саксонскій священникъ, въ восторженномъ видѣ, взятъ былъ въ адъ. Возвратившись оттуда, онъ разсказывалъ о мученіяхъ, которые ожидаютъ тамъ безбожниковъ (4). Подобныя сказки о зломъ духѣ, (по преданіямъ XIII вѣка), котораго представляли живущемъ вмѣстѣ съ своею матерью, (5) дали начало клехдѣ о разбойникѣ Мадеѣ. Разсказывали, что мать, будучи сострадательнѣе сына, спасала путешественниковъ, случайно попавшихъ въ чортову яму; но дьяволъ, возвращаясь, по духу чуялъ человѣческое тѣло и пожиралъ несчастныхъ. Отъ сей-то клехды о Мадеѣ произошла другая клехда о Коятѣ. Повѣсть о Попелѣ, (6) котораго съѣли мыши, относится къ X вѣку, ибо въ то же время разсказывали подобное этому

(1) По Словянскимъ древностямъ Шафаржика. I. стр. 164.
(2) Луидпрандъ и Перца, (V. 309) говоритъ о болгарскомъ царѣ Симеонѣ, царствововшемъ въ IX вѣкѣ: (*См. здѣсь же на правой оторонѣ*).
(3) См. правую колонну.
(4) См. правую колонну.
(5) Grimm Deutsche Mytholog. стр, 565.
(6) Ann. Quedlinburg Ditmar, и Pertz V. стр. 81. 830.

Kluczem do odgadnienia zdarzenia ukrytego w podaniu gminném jest pogaństwo, polegające pierwotnie na pojęciu dwóch początków, dobrego i złego. Dobre przeszło za czasów chrześciańskich w pojęcie o Bogu, złe stało się udziałem złego ducha i przedstawiało go. Wszakże zły ten duch miał charakter słowiański: był on dobrym i świadczył łaski ludziom, dopóki go nie podrażniono, i do czynienia psot nie zmuszono. Nawał obcych, giermańskich mianowicie wyobrażeń, zrobił następnie ową rozmaitość w klechdach polskich. Zwichnął jedne, a w miejsce drugich podsunął obce.

Co Herodotowi (IV. 105) bajano o Nurach, słowiańskim (1) narodzie, a czemu on nie wierzył, jakoby ci czarnoksiężnikami będąc, posiadali sztukę zamieniania się w wilków i odmieniania; o tem z zupełną w to wiarą powtarzano w IX. wieku u Bulgarów, i wskazywano ludzi sztukę ową posiadających (2). Z tego źródła wypłynęło mniemanie o wilkołakach, nad którém rozwiodę się w zabytkach pogaństwa polskiego. Tamże zwrócę uwagę na to, że i klechda o powietrzu, sięga wieków pogaństwa. Chrześciańskie czasy nastręczyły podanie, które zdarzyć się miało u Bretonów już w XII. po Chr. wieku, a które przez Saksonów upowszechnione w Niemczech doszło i do nas. Z początku samopas snadź powtarzana ta baśń: została w XIII. wieku do podań o czarcie zastosowana, a następnie do jakiegoś przyczepiona rozbójnika (Madejem nazwały go nasze klechdy), zrodziła z czasem liczne pierwiastki. W roku 671 opowiadano o człowieku pewnym w Brytanii, który zmartwychwstawszy, udzielił ludziom wiadomość o miejscach kary w przyszłém życiu i ogniach czyscowych (3). W roku 1090, pewny Ksiądz saski zostając w zachwyceniu był do piekiel porwany. Powróciwszy stamtąd opowiadał o katuszach zgotowanych tamże dla bezbożnych (4). Powiastki te, zastosowane do czarta, mieszkającego (podług mniemań w XIII. wieku upowszechnionych) zwykle wespół ze swą matką, (5) zrodziły klechdę o rozbójniku Madeju. Prawiono, że litościwsza od syna matka, przechowywała podróżnych, którzy się w czarcią jamę zabłąkali, lecz diabeł za powrotem zwietrzał człowiecze ciało, i pożerał nieszczęśliwych przechodniów. Z téj-to o Madeju klechdy powstała znowu klechda o Kojacie. Powieść o Popielu co go myszy zjadły sięga X. wieku: wtedy bowiem podobne temu zdarzenie opowiadano we Francyi i Niemczech (6). Nie zabawem doszła ta bajka i do Polski, i została przyczepiona do rodziny Książęcéj w IX. wieku u nas panującéj. Oczywistą więc jest rzeczą, że późniejsze zdarzenie do

(1) Podług Szaffarzyka starozitn. 1. str. 164.
(2) Lindprand u Pertz V. str. 309, mówi o Bulgarskim Królu Symeonie w IX. wieku panującym: qui duos filios habuit, unum nomine Baianum, alterum qui nunc usque superest, potenterque Bulgaris principatur nomine Petrum. Baıanum autem adeo foere (fere) magicam didicisse, ut ex homine subito fieri lupum quamvecunque cerneres feram.
(3) Ann. Xantens. u Pertz II. str. 220.
(4) Ann. Augustani, u Pertz V. str. 133.
(5) Grimm Deutsche Mythol. Göttingen, 1835, str. 565.
(6) Ann. Quedlinburg. Ditmar, u Pertz. V. str. 81, 830.

происшествіе во Франціи и Германіи. Вскорѣ та же сказка зашла въ Польшу, гдѣ и примѣнили ее къ царствовавшей тамъ въ IX в. княжеской фамиліи. И такъ очевидно, что позднѣйшее происшествіе примѣнено было къ древнѣйшему, и что старцы, которые разсказывали его Галлю (1), занесли въ Польшу чужеземную повѣсть. Рядъ чисто-польскихъ клехдъ замыкаютъ Совизржалъ и Твардовскій, о которомъ я уже говорилъ (2).

Послѣ этого слѣдуетъ рядъ клехдъ чужеземныхъ. Онѣ понравились польскому народу, который передѣлывалъ ихъ по-своему и даже бралъ изъ нихъ содержаніе для своихъ пѣсень. Изъ числа этихъ клехдъ самыя древнѣйшія (относящіяся къ глубокимъ временамъ Греціи) суть слѣдующія: о истеченіи крови и о оборотняхъ. Древніе Греки, разсказывая, какъ люди обращались въ деревья (3), утверждали также, что вѣтви и листья, сорванные съ этихъ деревьевъ, сочились кровью, какъ бы члены и волоса человѣка, обращеннаго въ дерево или въ кустарникъ. Эта сказка, принадлежащая и Римлянамъ и Грекамъ, кажется дала начало польской клехдѣ о свирѣли (4) и даже произвела народныя пѣсни, въ которыхъ мертвые переговариваются съ живущими изъ могилы (5). Изъ нѣмецкихъ лѣтописей X в. видно, что признакомъ смерти, или близкой войны, была кровь (6), которая также выступала на платьѣ и на тѣлѣ убитаго человѣка, если оказывалось, что онъ невинно лишенъ былъ жизни (7). На основаніи этихъ преданій составилась клехда о свирѣли, испускающей кровь, и дала начало другой клехдѣ (8), также о свирѣли, которая созывала на пляску живыхъ и мертвыхъ.

Греки разсказывали о дочери обжорливаго Эресихтона, которая помощію Нептуна могла принимать на себя разные виды звѣрей, и такимъ образомъ была продаваема своимъ отцомъ, то какъ кляча, то какъ корова и т. д. (9), потомъ, послѣ продажи, она снова принимала на себя видъ человѣческій. Германцы, въ VIII вѣкѣ (10), разсказывали, какъ дьяволъ, обратившійся въ лошадь, проданъ былъ своимъ хозяиномъ купцу, у котораго опять принялъ свой настоящій видъ. Отсюда произошла сказка о волшебникѣ и ученикѣ его (11), передѣланная изъ преданій о волшебникахъ, которыя повторялась вездѣ, гдѣ-только обитали Ляхи, и изъ извѣстной сказки о чародѣѣ Твардовскомъ. Еще до-сихъ-поръ мекленбургскій народъ разсказываетъ

(1) Стр. 26.
(2) Въ Варшавской Библіотекѣ. 1841 III. стр. 1 и слѣд.
(3) Сравн. примѣчанія Гейне къ Виргиліевой Енеидѣ. III. 22 и слѣд.
(4) Войцицкій; Klechdy II. стр. 15.
(5) *Могила* въ собраніи пѣсень Войцицкаго. I. стр. 56.
(6) См. правую колонну.
(7) Тамъ же (у Дитмара) стр. 858. Hincmari Remnensis ann. у Перца. I. стр. 458.
(8) *Енекъ*, въ Клехдахъ г. Войцицкаго. I. стр. 92 и слѣд.
(9) См. правую колонну.
(10) См. правую колонну.
(11) Войцицкій. II. стр. 25.

wcześniejszego zastosowano tu, i że owi starcy, którzy je Gallusowi (1) opowiedzieli obcy zupełnie przypadek przenieśli na polską ziemię. Kończą szereg swojskich klechd, Sowizrzał i Twardowski, nad któremi rozwiodłem się gdzieindziéj (2).

Następuje szereg klechd cudzego początku, które przypadłszy do smaku naszemu ludowi rozlicznie przeistoczyły się, dawszy nawet wątek do utworu pieśni gminnych. Z tych najstarsze, bo starożytnych Greków sięgające wieku, klechdy są dwie: o wytryskiwaniu krwi, o przedzierzganiu się osób w zwierzęta. Bajając starożytni Grecy o przemianie ludzi w drzewa, (3) bajali i o tém, jak zrywane z tychże drzew gałęzie i liście tryskały krwią, będąc niby członkami i włosami przeistoczonéj w drzewo lub krzewinę osoby. Bajka ta od Rzymian i Giermanów powtarzana, dała snadź początek polskiéj klechdzie o piszczałce (4), a nawet zrodziła pieśni gminne, w których umarli odzywają się z grobu do żyjących (5). W kronikach niemieckich spisanych w X. wieku czytamy, że oznaką śmierci, tudzież spodziewanéj wojny bywała krew wytryskująca (6). Krew też pryskała z sukni i ciała zabitego człowieka, jeżeli się pokazało, że niewinnie został zgładzony ze świata (7). Na zasadzie więc tych podań utworzono klechdę o piszczałce krwią tryskającéj, a z téj znowu powstała owa (8) o inszéj piszczałce wywołującéj do tańca wszelkie żywe i nie żywe istoty.

Bajali Grecy, o córce żarłocznego Eresychtona, która darem Neptuna, zamieniać się umiejąc w postawy zwierząt, sprzedawana była przez ojca, to jako klacz, to jako krowa, i t. d. (9), i po sprzedaży wracała znowu do postaci ludzkiéj. Bajano u Giermanów w VIII wieku (10), jak diabeł przedzierzgniony w konia, sprzedany został przez człowieka u którego służył, a zostając u kupca znowu do postaci dawnéj powrócił. Ztąd powstała klechda o czarowniku i uczniu jego (11), przeistoczona z podań o Czarownikach powtarzanych wszędzie, gdzie Lachowie mieszkali, tudzież przerobiona ze sławnéj klechdy o Twardowskim czarowniku. Dotąd powtarza

(1) Str. 26.
(2) W bibl. warsz. z roku 1841. III. str. 1. następn.
(3) Porównać uwagi Heinego do Wirgiliusza Eneidy III. w. 22. następn.
(4) Wojcicki, Klechdy II. str. 15,
(5) *Grób*, w pieśniach Wojcick. I. str. 56.
(6) Vivarium usque in mediam diem apparuit sanguineum, et post viridi colore est variatum. Ditmar u Pertz V. str. 837, 858.
(7) Tamże, str. 858. Hincmari Remnensis ann. u Pertz I. str. 458.
(8) Jonek, w klechdach Wojcick. I. str. 92 następn.
(9) Ovid. Metamorphos. VIII, w. 873.
(10) Monachi sangallens. gesta Karoli M. u Pertz II. str. 742.
(11) U Wojcick. II. str. 25.

сказки о чернокнижіи (1), а Лужичане о волшебникѣ Драконѣ и о слугѣ его Банконѣ, также о волшебникѣ Памфутѣ, по волѣ котораго рѣки выступали изъ своего русла и измѣняли свое теченіе (2); наконецъ Лужичане разсказываютъ сказки о волшебникѣ Хробатѣ, который былъ очень набоженъ и дѣлалъ разныя чудеса (3). То же самое разсказывали и въ Польшѣ о Твардовскомъ, котораго главное мѣстопребываніе было близъ Кракова (въ древней Хробатіи).

Въ VIII в. по Р. Х., надъ Лабою, разсказывали о женщинахъ, которыя вырывали сердца у людей (4). Это имѣетъ связь съ польскою клехдою о заячемъ сердцѣ (5). То, что разсказывается въ клехдѣ: *Три брата*, о дѣвушкѣ, расчесывающей золотые и серебряные волоса, напоминаетъ Русалокъ, расчесывающихъ свои зеленыя косы. Упоминаемыя въ клехдѣ: ***Голубокъ***, золотыя яблоки, которыхъ не льзя было сорвать, имѣютъ что-то общее съ мученіями Тантала. Преданія германскихъ народовъ о болезняхъ (6), клехда: ***Жаворонокъ***, и наконецъ сказка о трехъ братьяхъ, о двухъ умныхъ, а о третьемъ дуракѣ (7), напоминаютъ клехду: ***Кошалки-Опалки***, во всѣхъ ея видоизмѣненіяхъ. »Чарующіе глаза,« прекрасно описанные г. Войцицкимъ въ одной клехдѣ, относятся еще ко временамъ греческимъ и римскимъ (8). Эта сказка (9), повсемѣстно извѣстная у Германцевъ, зашла и въ Польшу.

Сказки о стеклянной горѣ, о дубѣ, о братѣ и сестрѣ и почти всѣ прочія, — частію суть чужеземныя, съ тою только разницею, что въ нихъ играютъ роль словянскія птицы (соколъ, ласточка); частію новѣйшаго происхожденія, и составились изъ позднѣйшихъ преданій о ***Банялукѣ*** и о ***Освѣцимахъ въ Кросьнѣ***.

Г. Войцицкій заслуживаетъ величайшую благодарность за то, что первый въ Польшѣ собралъ и издалъ народныя сказки. Теперь намъ остается только разсмотрѣть собранные матеріалы; изслѣдовать, по-возможности, начало этихъ сказокъ; показать, какимъ образомъ онѣ составлялись, передѣлывались и измѣнялись. Это подастъ намъ средство вникнуть въ историческое значеніе народныхъ пѣсенъ и подтвердитъ наше мнѣніе, что онѣ важны для насъ не по своему содержанію, но по музыкальности; не по словамъ, которыя подвергались безпрерывному измѣненію, но по мысли, заключающейся въ нихъ. Наконецъ мы тогда можемъ разгадать причину, отъ-чего польскія пѣсни не имѣютъ такой прелести, какъ древнѣйшія чешскія, сербскія и русскія. Впрочемъ, какимъ образомъ

(1) Мекленбургскіе сказки, собранныя пасторомъ I. Музеусомъ; см. въ Jahrbücher und Jahresbericht, 1840. X. стр. 74.
(2) Греве: Volkssagen der Lausitz. Bautzen, 1839. стр. 50 и слѣд. стр. 88 и слѣд.
(3) Мнѣ разсказывалъ объ этомъ г. Смолерь, издатель лужицкихъ пѣсень.
(4) См. правую колонну.

(5) У Войцицкаго I. стр. 73.
(6) См. правую колонну.
(7) Въ Мекленбургскихъ сказкахъ тамъже.
(8) См. правую колонну.
(9) См. правую колонну.

gmin Meklenburski, bajki o nauce czarno-księzkiéj (1), a gmin łużycki o Czarowniku Drakonie i jego słudze Bankonie, tudzież o drugim Czarowniku nazwiskiem Pamfut, który zwracał rzeki ze swych koryt i bieg inszy nadawał im (2), na koniec różne prawi wieści o Chrobacie czarowniku, który był nader nabożny i dziwne płatał sztuki (3). Toż samo powtarzano i u nas o Twardowskim, który około Krakowa (w dawnéj Chrobacyi) przesiadywał głównie.

W ósmym wieku po Chrystusie, bajano nad Łabą (Elbą), o niewiastach wyjmujących serca ludziom (4), co zostaje w związku z klechdą polską o zajęczém sercu (5). W klechdzie »Trzéj bracia« powieść o pannie czeszącéj złote i srebrne włosy, przypomina Rusałki czeszące zielone swe warkocze: w klechdzie »Gołąbek« wspomnione złote jabłka, które się zerwać nie dały, przywodzą na pamięć Tantala męki i podania giermańskich ludów o chorobach (6), klechdę »skowronek:« nakoniec bajkę o trzech braciach, dwóch mądrych a trzecim głupim (7) klechdę »koszałki, opałki,« w rozlicznych jéj przeistoczeniach przypomina. Urocze oczy pięknie przez P. Wojciakiego, w jednéj opisane klechdzie, greckich i rzymskich sięgają czasów (8). U Giermanów upowszechniony ten przesąd (9) dostał się i nam w udziale.

Bajki o szklannéj górze, o dębie, o bracie i siostrze i niemal wszystkie insze jakiekolwiek istnieją, są częścią obcego wątku, z tą różnicą, że słowiańskie ptaki (sokół, jaskółka), grają tu rolę; częścią nowszego są pochodzenia, utworzone z późniejszych podań o Banialuce, tudzież o Oświecimach w Krośnie.

Wielka należy się wdzięczność p. Wojcickiemu, że u nas pierwszy zebrał owe powiastki ludu i ogłosił je drukiem. Do nas należy wejrzéć w nagromadzone zasoby, wykazać o ile można początek tych baśni, różne ich opowiedzieć koleje, jak powstawały, przeistaczały się i odmieniały. To da oraz wejrzéć w historyczność pieśni gminnych, usprawiedliwi wyrzeczone o nich zdanie, to jest- że one są dla nas ważne, nie z powodu treści lecz śpiewności, nie dla słów które ustawicznym ulegały zmianom, jak raczéj dla myśli w nich tkwiącéj, nakoniec da odgadnąć przyczynę, dla czego nie są tak piękne jak czeskie, serbskie i ruskie najdawniejsze. Bo jakimże sposobem mogły się ukształcić, gdy obrawszy je z tego co miały najlepszego, ze śpiewności i myśli, zresztą wzgardzono

(1) Klechdy Meklenburczyków, zebrane przez Pastora J. Muzeusza, wydane w Jahrbücher und Jahresbericht, z r. 1840 w roczniku V. str. 74.
(2) Graeve Volkssagen der Lausitz, Bautzen 1839. str. 50. następn. str. 88. następn.
(3) Podług ustnego opowiadania mi przez P. Smolerja, wydawcę pieśni łużyckich.
(4) De eo quod credunt quia feminae lunam comendet, quod possint corda hominum tollere juxta paganos, u Pertz III. str. 20.
(5) U Wojcick. I. str. 73.
(6) Grimm Deutsche Mytholog. str. 668.
(7) W klechdach meklenburskich tamże.
(8) Virgil. bucol. III. w. 103.
(9) Grimm Deutsche Mythol. str. 260, 624.

могли онѣ образоваться, если, выбравши изъ нихъ все лучшее, по музыкальности и по мысли, предавали ихъ забвенію; если онѣ не вошли въ употребленіе въ высшемъ классѣ народа и, съ малымъ исключеніемъ, не были приняты при дворѣ, подобно чешскимъ пѣснямъ, заключающимся въ Краледворской Рукописи. Причина этому та, что народныя пѣсни пѣлись въ домахъ чешскаго дворянства, въ то время, когда оно еще не знало римской поэзіи (что собственно и подтверждаетъ древность этихъ пѣсень). Такъ-какъ у Сербовъ и Русскихъ, въ-продолженіе многихъ вѣковъ, во-все не знали римской поэзіи, то народъ необходимо долженъ былъ обратиться къ собственнымъ пѣснямъ. Поляки, рано узнавши пѣснопѣнія авзонійскихъ поэтовъ, не могли восхищаться народною поэзіею; имъ понравилась только ея музыкальность (пѣвучесть), которая, какъ я уже замѣтилъ, и внушила мысль польскимъ стихотворцамъ обратиться къ свѣтской поэзіи.

niemi: gdy nie zostały udziałem wyższych obywateli, i, z małym wyjątkiem, dworskiemi nie stały się one, jak czeskie pieśni rękopisem krolo-dworskim objęte. Przyczyna jest ta, że pieśni gminne śpiewywano na dworach czeskiéj szlachty, kiedy ta nie znała jeszcze rzymskiéj poezyi, (co właśnie o dawności owych pieśni zaświadcza). Gdy u Serbów i Rusinów, w długie wieki nie wiedziano nic o rzymskiéj poezyi, sama potrzeba wiodła naród ku swojskim pieśniom. My wcześnie poznawszy pienia auzońskich wieszczy, nie mogliśmy smakować w gminnéj poezyi: śpiewność ich podobała się, i ta, jak rzekłem, natchnęła myślą wierszopisów naszych, duchem swieckiéj poezyi.

НАРОДНЫЯ ЧЕШСКІЯ ПѢСНИ

изъ сборника г. Эрбена.

Подлинникъ.

I. Кршидлате сырдечко.

Две лета, тршн зимы,
Потешени мойе,
Цо тебе знам;
Пршеце те высковмат,
Ма злата паненко,
Неможу сам;
Ты си мне миловат
Научила;
Сама си на ласку,
Мой златей образку,
Немыслила.

* * *

Паматуй на вечер,
Потешени мойе,
В другемъ майи,
Як пршекрасне зпивал,
Ма злата паненко,
Славик в гайи;
Месиц ясне свитил,
Яко ве дне,
Кдыж сме се дивали,
Потешени мойе,
Кам он седне.

* * *

Седнул тен славичек,
Ма злата паненко,
На йедличку;
Ту сем пырвни тобе,
Потешени мойе,
Дал губичку.
Од те хвили цитил
Сем сладкости,
Ктере се наситит,
Ма злата паненко,
Немож дости.

Переводъ.

I. Крылатое сердце.

Два лѣта, три зимы,
Радость моя,
Какъ я тебя знаю;
Но никакъ понять тебя,
Моя золотая дѣвица,
Не могу я.
Ты любить
Меня научила,
Сама же о любви,
Моя золотая картинка,
Ты не думала.

* * *

Вспомни вечеръ,
Радость моя,
Втораго Мая,—
Какъ пѣлъ прекрасно,
Моя золотая дѣвица,
Соловей въ рощѣ;
Мѣсяцъ ясно свѣтилъ,
Какъ днемъ,
А мы смотрѣли,
Радость моя,
Гдѣ онъ сядетъ.

* * *

И сѣлъ соловушко,
Моя золотая дѣвица,
На ёлочку;
Тутъ въ первый разъ,
Радость моя,
Я тебя поцѣловалъ.
Съ той минуты я почувствовалъ
Наслажденіе,
Которымъ вдоволь насытиться
Моя золотая дѣвица,
Не могу я.

PIEŚNI LUDU W CZECHACH,

ZE ZBIORU P. ERBENA.

Oryginał.

I. Krzydlate syrdeczko.

Dwie léta, trzy zimy,
Poteszenj moje,
Co tebe znam;
Przece tie wyskaumat,
Má zlatá panenko,
Ne možu sam:
Ty si mne milowat
Nauczila;
Sama si na lásku,
Moj zlatej obrázku,
Nemyslila.

* * *

Pamatuj na weczer,
Poteszenj moje,
W druhém máji,
Jak przekrasnie zpjwal,
Ma zlata panenko,
Slawjk w haji;
Miesjc jasnie swjtil,
Jako we dne,
Když sme se djwali,
Poteszenj moje,
Kam on sedne.

* * *

Sednul ten slawjczek,
Má zlatá panenko,
Na jedliczku;
Tu sem pyrwnj tobie,
Poteszenj moje,
Dal hubiczku,
Od té chwjle cjtil
Sem sladkosti,
Ktere se nasitit,
Má zlatá panenko,
Nemož dosti.

Tłumaczenie (*).

I. Skrzydlate serce.

Dwa lata, trzy zimy,
Pociecho moja,
Jak znam cię,
Przecież zrozumieć cię,
Moja złota dziewico,
Nie mogę, nie.
Tyś mnie kochać
Nauczyła;
Samaś o miłości,
Mój złoty obrazie,
Nie myśliła.

* * *

Pamiętasz wieczór,
Pociecho moja,
W drugim maju,
Jak pięknie śpiewał,
Złota moja dziewico,
Słowik w gaju;
Księżyc jasno świecił,
Jak we dnie,
A myśmy wyglądali,
Pociecho moja,
Gdzie słowik siędzie.

* * *

I usiadł słowik,
Moja złota dziewico,
Na jodle;
Tutaj, po raz pierwszy,
Moja pociecho,
Całowałem cię;
I od téj chwili znam
Roskosz tę,
Którą nasycić się,
Moja złota dziewico,
Nie mogę, nie.

(*) Zamiast pisowni czeskiéj, używamy tu polskiéj; nadto przy tłumaczeniu pieśni staraliśmy się o zachowanie jeżeli nie rymu to przynajmniéj miary. Korzystaliśmy tu najwięcéj z zasad wyłożonych w grammatyce P. Tomasza Kurhanowicza, wydanéj w Warszawie 1841 r.

Кдыбы си ты была,
Ма злата паненко,
Упршимнейши;
Не было бы в свете,
Потешени мойе,
Мнѣ милейши,
Але то тве сырце
Две кршидла ма,
По вшеликимъ квити,
Ма злата паненко,
Сем там лита.

Если бы ты была,
Моя золотая дѣвица,
Привѣтливѣе,—
Не было бы мнѣ въ мірѣ,
Радость моя,
Никого милѣе тебя;
Но у твоего сердца
Два крылышка,
По всѣмъ цвѣточкамъ,
Моя золотая дѣвица,
И тамъ и сямъ оно порхаетъ.

Kdýby si tý byla,
Má zlatá panenko,
Uprzjmniejszj,
Ne byloby w swietie,
Poteszenj moje,
Mnie milejszj;
Ale to twe syrce
Dwie krzjdla má,
Po wszelikém kwjtj,
Má zlatá panenko,
Sem tam ljtá.

Gdybyś ty była,
Moja złota dziewico,
Przychylniejszą mi,
Niebyłoby w świecie,
Pociecho moja,
Przyjemniejszéj jak ty.
Lecz twoje serce,
Ma dwa skrzydełka;
Po wszystkich kwiatach,
Moja złota dziewico,
I tam i sam lata!"

II. Чего се бати?

Ах, голька, голька!
Черне очи маш;
А я се те бойим,
Же мне окламаш.

* * *

„Кдыбых я мела
Еште чернейши,
Не бой ты се, не бой,
Мой неймилейши."

* * *

„Небой се, небой
Мых черных очи;
Але йен се варуй
Фалешных ржечи!...."

II. Чего бояться?

Ахъ, дѣвица, дѣвица!
У тебя глаза черные,
Нѣтъ, я боюсь тебя,
Ты обманешь меня!

* * *

„Если бы глаза мои
Были еще чернѣе—
То и тогда не бойся, не бойся,
Милый мой!"

* * *

„Не бойся, не бойся
Моихъ черныхъ глазъ:
Но только опасайся
Лукавыхъ рѣчей!"

II. Czeho se bati?

Ach, holka, holka!
Czerne oczi masz;
A ja se tie bojím,
Že mnie oklamasz.

* * *

Kdybych já miela
Jesztie czernieiszy,
Nieboj ty se, neboj,
Moj neymilejszj!

* * *

Neboj se, neboj
Mych czernych oczj:
Ale jen se waruj
Falesznych rzeczj."

II. Czego się bać?

Ach, dziewico, dziewico,
Czarne oczy masz,
Ja ciebie się boję,
Bo ty zdradzisz mnie.

* * *

Gdybym miała
Czarniejsze oczy—
Nie bój się, nie bój,
Mój ty najmilszy!

* * *

Nie bój się, nie bój
Moich czarnych oczu,
Lecz strzez się, strzeż
Fałszywych słów....."

III. Зрушена ласка.

Вимть я домечек,
А в нем окынко,
Под ктерым сем ставал,
На тебе волал:
Спиш-ли, паненко?

* * *

„Неспим, ах неспим!
Добрже те слышим;
Йеном же я тобе,
Потешени мойе,
Отевржит несмим."

* * *

Кдыж неотеврже́ш,
С Панем Богем леж!
Не пойду я к тобе,
Потешени мойе,
До смырти поднес.

* * *

Нежли рок вышел,
Йиж засе пришел;
Йен же у све миле,
Гольки розтомиле,
Ласку ненашел.

* * *

III. Расторгнутая любовь.

Знаю я домикъ,
А въ немъ окошечко,
Подъ которымъ я останавли-
И говорилъ тебѣ: (вался
Спишь ли ты, дѣвица?

* * *

„Не сплю я, не сплю я!
Слышу все, что ты го-
Только тебѣ, (воришь;
Радость моя,
Отворотить не смѣю."

* * *

Если ты не отворишь—
Лежи себѣ съ Богомъ!
Не пойду я къ тебѣ,
Радость моя,
До самой смерти.

* * *

Но прежде, нежели прошелъ годъ,
Опять онъ пришелъ;
Но только въ своей милой,
Въ дѣвицѣ-красавицѣ,
Онъ любви не нашелъ.

* * *

III. Zruszená láska.

Wjmt' já domeczek,
A w niem okynko,
Pod kterym sem stáwal:
Na tebe wolával:
Spjsz-li, panenko?

* * *

„Nespjm, ach nespjm!
Dobrze tie slyszjm;
Jenom že já tobie,
Poteszenj moje,
Otewrzjt nesmjm."

* * *

Když neotewřzesz,
S Panem Bohem lež;
Nepojdu já k tobie,
Poteszenj moje,
Do smyrti podnes.

* * *

Nežli rok wyszel,
Již zase przjszel;
Jen že u swé mile,
Holky roztomilé,
Lásku nienaszel.

* * *

III. Zerwana miłość:

Znam ja domek
A w nim okienko,
Pod którym nie raz stałem,
Na ciebie wołałem:
Czy spisz, dziewczyno?

* * *

„Nie śpię, ach nie śpię!
Dobrze cię słyszę;
Jednakowoż tobie,
Pociecho moja,
Otworzyć nie śmię."

* * *

Jeżeli nie otworzysz,
To zostań z Bogiem;
Nie przyjdę do ciebie,
Pociecho moja,
Do samej śmierci.

* * *

Nim skończył się rok,—
Znowu powrócił;
Lecz u kochanki,
Najmilszéj dziewczyny,
Miłości nie znalazł.

* * *

Ах, голька мила,
Цо си мыслила,
Же си нашу ласку,
Мой златей образку,
Жес йи зрушила?

* *
*

„Зрушила сем йи
Не о све вине:
Кдыж сов нас подведли,
Од себе розведли
Фалешни лиде.

* *
*

Зрушила сем йи
Про лидске ржечи:
Же сов ми непршали,
Миловат недали
Тве черне очи!“

Ахъ, дѣвица милая!
Что ты сдѣлала,
Что любовь нашу,
Моя ты золотая картинка,
Расторгнула?

* *
*

Я ее расторгнула
Не по своей винѣ:
Вѣдь насъ обманули,
Насъ разлучили
Злые люди.“

* *
*

„Я ее расторгнула
Чрезъ людскія рѣчи:
Мнѣ противились,
Мнѣ любить не дали
Твоихъ черныхъ очей!..“

Ach holka milá,
Co si myslila,
Že si naszu lásku,
Moj zlatej obrázku,
Žes ji zruszila?

* *
*

Zruszila sem ji
Ne o swé wine:
Když sau nás podwedli,
Od sebe rozwedli
Faleszni lidé.

* *
*

Zruszila sem ji
Pro lidské rzeczi:
Že sem mi neprzali,
Milowat nedali
Twé czerné oczi.“

Ach dziewczyno miła,
Cóżeś uczyniła,
Żeś naszę miłość,
Mój złoty obrazie,
W niwecz obróciła....

* *
*

„Rozerwałam ją
Nie z mojéj winy;
Gdyż nas zdradzili,
Rozłączyli nas
Ludzie fałszywi.“

* *
*

„Rozerwałam ią
Przez ludzkie namowy:
Nie sprzyjali mi,
Nie dali mi kochać
Twoich czarnych oczu.“

IV. Худоба а ласка.

Под нашима окны
Тече водичка,—
Напой мне, ма мила,
Мего коничка!
„Нехци, ненапоимъ,
Я се кони бойим,
Же йсемъ маличка.

* *
*

Под нашима окны
Росте олива—
Повез мнѣ, ма мила,
Кто к вамъ ходива?
„К намъ жадней неходи,
Он о мне нестои,
Же йсем худобна.“

* *
*

Под нашима окны
Росте з руже квет,—
Повез мне, ма мила,
Проч те мырзи свет!

„Мне свет ниц не мырзи,
Але сырце боли,
Плакала бых гнед!“—

IV. Бѣдность и любовь.

Подъ нашими окнами
Протекаетъ вода,—
Напой ты, моя милая,
Моего коня!
„Не хочу, не напою,
Я коня боюсь,
Потому-что я мала.“

* *
*

Подъ нашими окнами
Ростетъ Олива (*);—
Скажи мнѣ, моя милая,
Кто ходитъ къ вамъ?
„Никто къ намъ не ходитъ,
Никто взять не хочетъ
Меня, бѣдненькую.“

* *
*

Подъ нашими окнами
Ростетъ розовый цвѣтокъ;
Скажи мнѣ, моя милая,
Отъ-чего тебѣ опротивѣлъ
(свѣтъ?
„Не опротивѣлъ мнѣ свѣтъ,
Но у меня сердце ноетъ,—
Такъ бы я и плакала...“

IV. Chudoba a láska.

Pod naszima okny
Tecze wodiczka—
Napoj mnie, ma milá,
Mého konjczka!
„Nechci, nenapojim,
Ja se konie bojim,
Že jsem maliczká.“

* *
*

Pod naszima okny
Roste oljwa—
Powiez mnie, ma milá,
Kto k wam chodjwá?
„K nam žadney nechodj,
On o mnie nestoji,
Že jsem chudobná.“

* *
*

Pod naszima okny
Roste z rože kwiet—
Powiez mie, má milá,
Procz tié myrzj swiet?

„Mne swiet nic nemyrzj,
Ale syrce bolj
Plakala bych hned!“

IV. Nędza i miłość.

Pod naszemi oknami
Woda płynie—
Napój, moja miła,
Mojego konia!—
„Nie chcę, nie napoję,
Ja się koni boję,
Bo jestem mała.

* *
*

Pod naszemi oknami
Rośnie oliwa (*);
Powiedz mi, moja miła,
Kto do was chodzi?
„Do nas nikt nie chodzi,
I nikt mnie nie chcę,
Bo jestem uboga.“

* *
*

Pod naszemi oknami
Rośnie kwiat róży—
Powiedz, moja miła,
Czemuś świat sprzykrzyła?

„Nie sprzykrzył mi się świat,
Lecz serce mnie boli—
Płakałabym zaraz....“

(*) Не только въ этой, но и въ другихъ пѣсняхъ упоминается объ оливѣ, питомицѣ теплыхъ странъ.— Не сохраналась ли въ этомъ память о южныхъ странахъ, откуда вышли Словяне, какъ изъ первыхъ жилищъ своихъ?—

(*) Tak w téj, jak w innych pieśniach, o oliwie, téj córce ciepłego klimatu, czyni się wzmianka. Czy nie jest to pamiątką, którą Słowianie z krajów południowych, z byłych swoich siedlisk, przynieśli i zachowali?

V. Розжегнани.

Склопила очички,
Якобы спала,
А йей матинка
З окна ковкала.
„Ма церушко! нестой тады,
Виш, же люди помловваи,
Же йе то ганба.
* *
*
Ма злата матинко!
То нени ганба;
Я се се свым милым
Розжегнавала.
Йиж йсов слибы розрушены,
Наше сырце розведены—
Шавли носит ма!—

V. Разлука.

Потупила глазки,
Какъ бы спала,
А ея матушка
Изъ окна смотрѣла.
„Дочка моя, не стой здѣсь,
Вѣдь ты знаешь, люди говорятъ,
Что это безчестье.“
* *
*
Моя золотая маменька!
Это не безчестье;
Я уже съ своимъ милымъ
Распростилася;
Уже клятвы нарушены,
Сердца наши разлучены—
Онъ буетъ саблю носить!“

V. Rozžehnánj.

Sklopila oczičzki,
Jakoby spala,
A jeji matinká
Z okna kaukala,
„Má cerusko! nestoj tady,
Wisz, že lidi pomlauwaji,
Že je to hanba.“
* *
*
Mà zlatá matinko!
To nenj hanba;
Ja se se swym milym
Rozžehnawala.
Již jsau sliby rozruszeny,
Nasze syrce rozwedeny—
Szawli nosit má!

V. Rozstanie.

Zmrużyła oczęta,
Jakby spała,
A jéj matka
Z okna patrzała.
„Moja córeczko! nie stój tu,
Wiesz, że ludzie mówią,
Że hańbą to.“
* *
*
Moja złota mamo,
Nie jest hańbą to;
Już z moim kochankiem
Pożegnałam się....
Już przysięgi są zerwane,
Nasze serca rozłączone—
Szablę nosić ma!“

VI. Болени главы.

А я вждыцки, цо ме
Ма гла́вичка поболива?
А я вждыцки, цо ме
Ма глава боли?
Ма гла́вичка поболива,
Ма паненка запомина;
А я вждыцки, цо ме
Ма глава боли?
* *
*
Вшак я пршеце про те
До немоци невпадну,
Вшак я пршеце про те
Стонат не буду!
До немоци невпадну,
Кдыж те, голька, не достану;
Вшак я пршеце про те
Стонат не буду!

VI. Голова болитъ.

А я все думаю, отъ чего бы
У меня головушка побаливаетъ?
А я все думаю, отъ чего бы
У меня голова болитъ?
У меня головушка побаливаетъ,
Меня дѣвица забываетъ.
А я все думаю, отъ чего бы
У меня голова болитъ!
* *
*
Но вѣдь чрезъ тебя
Не занемочь же мнѣ,
Но вѣдь чрезъ тебя
Не стонать же мнѣ!
Не занемочь же мнѣ,
Если ты дѣвица, не пойдшь за меня,
Но вѣдь чрезъ тебя
Не стонать же мнѣ!

VI. Bolenj hlawy.

A ja wždycky, co mie
Má hlawiczka poboliwa?
A ja wzdycky, co mie
Má hlawa boli?
Ma hlawiczka poboliwá?
Ma panenka zapomijna—
A ja wždycky, co mie
Má hlawa bolj?
* *
*
Wszak ja przece pro tie
Do nemoci neupadnu,
Wszak ja przece pro tie
Stonat nebudu!
Do nemoci neupadnu,
Když tie, holka, nedostanu;
Wszak ja przece pro tie
Stonat nebudu!

VI. Ból głowy.

A ja zawsze myślę sobie, co to jest,
Że głowa boli mię?
A ja zawsze myślę sobie: co to jest,
Że głowa boli mię?
Głowa boli mnie,
Bo dziewica zapomina mnie—
A ja zawsze myślę sobie: co to jest,
Że głowa boli mię.
* *
*
Wszak dla ciebie,
Chorym nie będę,
Wszak dla ciebie
Jęczyć nie będę!
Chorym nie będę.
Jeżeli cię, nie dostanę dziewico,
Wszak dla ciebie
Jęczyć nie będę!

VII. Родиче па час, милы до смырти.

Ани вы то собѣ,
Родичове мойи,
Не мыслете,
Абых собе взала,
Цо се мнѣ не либи,
Цо вы хцете:
Але то, цо я хци,
То мнѣ пршейте;
Вждыть прши мнѣ до смырти,
Родичове мойи,
Не будете.

VII. Родители па время, милый до смерти.

Нѣтъ, вы о томъ,
Родители мои,
И не думайте,
Чтобы я взала себѣ
То, что́ мнѣ не нравится,
То, что́ вы хотите;
Нѣтъ, что́ я хочу,
Того мнѣ желайте,
Всегда со мною до смерти,
Родители мои,
Вы не будете!

VII. Rodicze na czas, miły do smyrti.

Ani wy to sobie,
Rodiczowe moji,
Nemyslite,
Abych sobie wzala,
Co se mnie niljbj,
Co wy chcete,
Ale to, co ja chci,
To mnie przejte;
Wždyt' przi mnie do smyrti,
Rodiczowé moji,
Nebudete.

VI'. Rodzice na czas, kochanek do śmierci.

Nie, wy sobie,
Rodzice moi,
Ani myślcie,
Żebym sobie wzięła
Co mi się nie podoba,
Co wy chcecie:
Ale to, co ja chcę,
Tego mi życzcie;
Wszak ze mną do śmierci,
Rodzice moi,
Nie będziecie.

VIII. С Богем!

Слунечко выхази над ты лѣсы,
Уж мнѣ в тех Клатовех ниц нетеши;
Тешивало—виц не буде:
Буде мне тешиват некде йинде.
* *
*

VIII. Богъ съ тобою!

Солнышко всходитъ надъ тѣми лѣсами,
Въ этихъ Клатовахъ ужь ничто меня не радуетъ;
Радовало-ужь больше не будетъ;
Будетъ радовать меня, да не здѣсь.
* *
*

VIII. S Bohem!

Sluneczko wycházj nad ty lesy,—
Už mne w tiech Klatowach nic netieszj;
Tieszjwalo—wjc nebude:
Bude mne tieszjwat niekde jinde.
* *
*

VIII. Z Bogiem!

Słoneczko wschodzi nad tamtemi lasy,
Mnie już w tych Klatowach nic nie cieszy;
Cieszyło—więcéj nie będzie:
Pocieszy gdzie kolwiek indziéj.
* *
*

Заточ се, слунечко, над тим домем—
Миловали сме се, виц не будем,

Миловали—виц не будем:
Мей се, ма паненко, с Панемъ Богем!

Закатися, солнышко, надъ этимъ до-
(момъ—
Любили мы другъ друга-ужь больше
(не будемъ;
Любили мы, ужь больше не будемъ:
Прощай же, дѣвица, Богъ съ тобою!

Zatocz se, sluneczko, nod tjm do-
mem—
Miliwali sme se, wjc nebudem,

Miliwali—wjc nebudem;
Miej se, ma panenko, s Pánem Bohem!

Schowaj się słoneczko za tym domem,
Kochaliśmy się wzajemnie—więcej
nie będziem,
Kochaliśmy się wzajem—wię-
céj nie będziem;
Żegnam cię dziewico, idź z Bogiem!

IX. Погрозка.

Слунечко захази,
Потешени мойе,
Слунечко захази
Йиж за гору;
О том я добрже вим,
А в том се немейлим,
Же те, ма паненко,
Не достану.

*   *
*

Стезичка шлапана
Лѣсичкем на гору,
Стезичка шлапана,
Ма мила, к вам.
Кдыбых то был вѣдѣл,
Же свойи не будем,
Былбых я стезичку
Не шлапал там,

*   *
*

Пршешкода, ма мила,
Же нейси упршимна,
Пршешкода, ма мила,
Жес так гырда;
Мыслиш си о собѣ,
Же неня пршес тебе:
Вшак она те змейли
Тва надѣйе!

IX. Угроза.

Солнышко заходитъ,
Моя радость,
Солнышко ужъ заходитъ
За горою;
Я въ томъ увѣренъ,
Я въ томъ не сомнѣваюсь,
Что ты, моя дѣвица,
Не пойдешь за меня.

*   *
*

Тропинка проложена
Вдоль лѣса,
Тропинка проложена,
Къ вамъ, моя милая;
Если бы я вѣдалъ о томъ,
Что мы другъ другу будемъ чужіе,
Я бы той тропинки
Не проложилъ тамъ.

*   *
*

Жаль, моя милая,
Что ты такая непривѣтливая,
Жаль, моя милая,
Что ты такая гордая!
Ты думаешь о себѣ,
Что нѣтъ тебя краше,
Но обманетъ тебя
Надежда твоя!

IX. Pohrozka.

Sluneczko zacházj,
Potieszenj moje,
Sluneczko zacházj
Již za horu.
O tom ja dobrze wjm,
A w tom se nemeylim,
Że tie, ma panenko,
Nedostanu.

*   *
*

Steziczka szlapaná
Lesjczkem na horu,
Steziczka szlapaná,
Ma mila, k wam;
Kdybych to byl wiediel,
Że swoji nebudem;
Bylbych ja steziczku
Neszlapal tam.

*   *
*

Przeszkoda, ma milá,
Że nejsi uprzjmná,
Przeszkoda, ma milá,
Żes tak hyrdá;
Myslisz si o sobie,
Że nenj przes tebe!
Wszak ona tie zmeylj
Twa nadieje.

IX. Wyrzuty.

Słoneczko zachodzi,
Pociecho moja,
Słoneczko zachodzi
Za górę—już,
O tém dobrze wiem,
I nie mylę się w tém,
Że cię, dziewico moja,
Nie dostanę, nie.

*   *
*

Ścieżka wydeptana,
Wzdłuż lasku,
Ścieżka wydeptana,
Do ciebie ma miła,
Gdybym ja to wiedział,
Że będziemy obcy sobie,
Nigdybym téj ścieżki
Nie utorował.

*   *
*

Szkoda moja miła,
Żeś mi nie przychylna,
Szkoda moja miła,
Żeś bardzo dumna;
Ty myślisz sobie
Że nikt ci nie zrówna;
Lecz zwiedzie, zwiedzie cię
Nadzieja ta!

X. Штедрост наде штедрост.

Тече вода проти водѣ,
Витр до ни фовка—
Ма паненка модроока
З окенечка ковка.

*   *
*

Не ковкей ты з окенечка,
Выйди радши пршед дом;
Йен йедну ми дей губичку,
Я ти их дам седум.

*   *
*

Неж бых я ти йедну дала,
Радши ти йих сто дам;
Абы лиде немлувили,
Же те рада не мам.

X. Чрезмѣрная щедрость.

Течетъ вода противъ воды,
Вѣтеръ гонитъ ее,—
Моя дѣвица голубоокая
Изъ окошечка смотритъ.

*   *
*

Не смотри ты изъ окошечка,
Лучше выйди къ дому;
Только одинъ поцѣлуй дай мнѣ,
А я дамъ ихъ тебѣ семь.

*   *
*

Вмѣсто-того, чтобы дать тебѣ одинъ,
Лучше дамъ ихъ тебѣ сто,
Чтобы люди не говорили,
Что неискренно люблю тебя.

X. Sztiedrost nade sztiedrost.

Tecze woda proti wodie,
Wjtr do nj fauka—
Ma panenka modrooká
Z okeneczka kauká.

*   *
*

Nekaukey ty s okeneczka,
Wyjdi radszj przed dom;
Jen jednu mi dey hubiczku,
Já ti jich dám sedum,

*   *
*

Neż bych já ti jednu dala,
Radszj tj jch sto dám;
Aby lidé nemluwili,
Że tie ráda nemám!

X Szczodrobliwość nad szczodrobliwością.

Płynie woda przeciw wody,
Dmucha wiatr na nią—
A dziewica modrooka
Z okienka patrzy.

*   *
*

Nie patrz ty z okienka,
Lepiéj wychodź przed dom;
Daj mi tylko jeden całus,
Dam ci ich siedem.—

*
*   *

—Zamiast dać ci tylko jeden,
Lepiéj sto ich dam;
Aby ludzie nie mówili,
Że nie szczerze kocham!

БИБЛІОГРАФІЯ.

ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

Исторія Польской Литературы. Соч. *М. Вишневскаго.* Т. III. Краковъ, 1841, стр. XVI и 512, въ 8 (*).

Третій періодъ польской литературы, по распредѣленію автора, обнимаетъ XV вѣкъ, столь важный въ исторіи европейскаго просвѣщенія; ибо онъ составляетъ переходъ отъ машинальной діалектики къ эстетическому образованію.— Такъ-какъ событія этого вѣка произвели важное вліяніе на литературу европейскую вообще, то авторъ долженъ былъ коснуться историческихъ фактовъ, бросить свѣтъ даже на отдаленныя страны и народы, чтобы такимъ образомъ раскрыть причины событій въ послѣдующихъ вѣкахъ.— Т. III Исторіи г. Вишневскаго состоитъ изъ XIII главъ. Разберемъ отдѣльно ихъ достоинство, въ отношеніи библіографическомъ и историческомъ.— Глава I. Паденіе Константинополя и вліяніе этого событія на образованіе Словянъ. Схоластика, истребившая все народное въ литературѣ, и возрожденіе литературы древней— вотъ два потока, которые увлекали за собою умственное образованіе того времени. И такъ, паденіе Константинополя имѣло очень важное вліяніе на образованіе народовъ; однимъ это послужило въ пользу, другимъ во вредъ. Глава I. чрезвычайно важна въ историческомъ отношеніи, ибо она объясняетъ самыя запутанныя обстоятельства, которыя до-сихъ-поръ укрывались отъ наблюдательности историка.— Глава II. заключаетъ въ себѣ исторію изобрѣтенія книгопечатанія, которая хотя и извѣстна изъ многихъ сочиненій, однакожь была бы неизлишнею въ исторіи литературы, особенно въ-отношеніи библіографическомъ, если бы представляла постепенное развитіе и усовершенствованіе книгопечатанія вмѣстѣ съ грамматическимъ усовершенствованіемъ языка.— Глава III. Открытіе Америки развило человѣческій умъ, распространило свѣдѣнія о мірѣ и людяхъ и пробудило духъ отъ усыпленія, или, лучше сказать, отъ дремоты; наконецъ имѣло важное вліяніе и на образованность словянскихъ народовъ, ибо слѣдствіемъ открытія Америки были быстрые успѣхи просвѣщенія въ западной Европѣ.— Этотъ предметъ стоило бы подвергнуть исторической критикѣ. Глава IV. Вліяніе Германіи и Франціи на литературу и просвѣщеніе въ Польшѣ, въ XV в.— Слѣдствія этого вліянія незначительны, особенно со стороны Франціи; но сближеніе Поляковъ съ древнею литературою, которую они приняли, вмѣстѣ съ германскою Европою, отъ Ита

(*) Редакторъ *Денницы* уже извѣщалъ русскихъ читателей о первыхъ двухъ томахъ Исторіи г. Вишневскаго. Смот. Литературную Газету 1840 года.

BIBLIOGRAFIA.

LITERATURA POLSKA.

Historya Literatury Polskiéj *Michała Wiszniewskiego.* Tom. III. Kraków, 1841., str. XVI i 512, in 8-vo.

Wiek piętnasty tak ważny w historyi cywilizacyi europejskiéj, bo stanowiący przejście od mechanicznéj dyalektyki do estetycznych kształtów myśli, Autor wziął za przedmiot trzeciego okresu literatury polskiéj. — Ponieważ wypadki w tym wieku zdarzone, miały przeważny wpływ na literatury europejskie, Autor musiał przebiedz historycznie fakta, rzucić światło na dalekie nawet kraje i narody, aby wyjawić przyczyny ważnych następstw w wiekach późniejszych. Tom cały obejmuje XIII rozdziałów. Zobaczmy ich wartość pod względem bibliograficznym i historycznym. Rozdział I. Upadek Konstantynopola i wpływ tego zdarzenia na ukształcenie Słowian. Filozofia scholastyczna, która zniszczyła wszystkie rodzime literatury, i odnowienie literatury starożytnéj, są dwa prądy, które unosiły z sobą ówczesne wyobrażenia o ukształceniu umysłowém; upadek więc Konstantynopola bardzo względne miał skutki na cywilizacyą narodów: jedne na tém zyskały, drugie straciły. Największa jest historyczna wartość tego rozdziału, bo wyświeca pod wielu względami najzawilsze okoliczności, które dotąd z przed oka historyi literatury usunięte były. Rozdział II obejmuje historyą wynalezienia druku, która lubo znana z wielu już książek, byłaby jednak bardzo pożyteczną w historyi literatury, zwłaszcza pod względem bibliograficznym, gdyby przedstawiała stopniowe kształcenie i doskonalenie kunsztu drukarskiego wraz z doskonaleniem się grammatycznem języka. — Rozdział III. Odkrycie Ameryki wzmogło rozum ludzki, rozszerzyło pojęcie o świecie i ludziach, obudziło umysł z uśpienia, a raczéj czuwającego marzenia czy snu, miało więc ważny wpływ na losy cywilizacyi narodów słowiańskich, bo skutkiem tego był szybki postęp Europy zachodniéj na drodze do oświaty, i krytyka historyczna przedmiotu tego byłaby bardzo ważną. Rozdział IV. Wpływ Niemiec i Francyi na literaturę i oświecenie w Polsce w XV w. — Skutki tego wpływu są mało ważne, zwłaszcza Francyi, ale zbliżenie się Polaków do literatury starożytnéj, któréj wraz z Europą giermańką uczyli się od Włochów, sprawiło, że z zachodu przyjęli przestałą już wówczas filozofiją scholastyczną, która zniszczyła wszystko co było czerstwe, zdrowe i dobre w naszéj cywilizacyi. — Historyczna częśé tego zdarzenia nie jest zaspokajającą. — Rozdział V. Historya filozofii scholastycznéj, jéj szerzenie się i postęp

ліанцевъ, было причиною, что съ запада перешла къ нимъ уже устарѣвшая въ то время схоластическая философія, которая истребила все благое и доброе въ образованности польскаго народа.—Историческая часть этого событія не вполнѣ развита авторомъ.— Глава V. Авторъ подробно излагаетъ въ ней исторію схоластической философіи, ея распространеніе и успѣхи въ Польшѣ, и представляетъ обширныя библіографическія свѣдѣнія, замѣчательныя по своей рѣдкости. Глава VI. Народная философія въ Польшѣ. Всматриваясь въ печальную картину заблужденій ума человѣческаго, пріятно остановить вниманіе на мужѣ (Григоріи изъ Санока, архіепископѣ львовскимъ), который въ смиреніи духа достигъ до высоты здравой философіи и опередилъ вѣкъ свой. Въ этой главѣ нужно бы было указать, въ какой степени разновѣрцы способствовали развитію *туземной* философіи.— Глава VII. заключаетъ въ себѣ нѣсколько извлеченій изъ сочиненій Яна изъ Глоговы, касающихся физіогномики и черепословія.— Глава VIII. Исторія латинскаго языка и литературы въ Польшѣ. Съ самаго начала слѣдуетъ исторія латинской литературы въ Италіи. Въ Польшѣ, въ концѣ XIV вѣка, трудно еще было предвидѣть, примется-ли въ ней образованіе чисто-словянское, или романское, западное, и потому авторъ прекрасно сдѣлалъ, что показалъ важность и возрожденіе древней литературы въ Италіи; что имѣло также большое вліяніе не только на польскую литературу, но и на будущую судьбу наукъ въ Польшѣ.— Поляки изучали мертвый языкъ, но не хотѣли принять на себя трудъ углубиться въ римскія древности; между-тѣмъ схоластическая философія въ то время уже начала сильно дѣйствовать,— и народъ долго-не могъ освободиться отъ ея губительной стихіи.— Библіографическая часть этой главы заключаетъ въ себѣ также важныя извлеченія изъ письменныхъ памятниковъ того времени.— Глава IX есть продолженіе предыдущей. Авторъ указываетъ на вліяніе литературы древней на литературу разныхъ европейскихъ народовъ. Въ главѣ X-ой заключается польско-латинское стихотворство, а въ XI-й краснорѣчіе. Авторъ пространно говоритъ о томъ, какъ писали и мыслили тогдашніе писатели: всѣ они отличались болѣе чувствительностію, нежели поэзіею; болѣе умствованіями, нежели искусствомъ.— Глава XII. Исторія польской поэзіи и прозы. Съ одной стороны звуки родныхъ пѣсень заглушались криками бездушной діалектики и формами мертвой Латыни, съ другой—стали появляться театральныя представленія — слабая тѣнь драматическихъ зрѣлищъ и мистерій. Правда они игрались для народа и на отечественномъ языкѣ, которому это могло служить въ пользу, но тогда въ польской поэзіи не настало еще время для драмы, потому-что въ ней не было еще ни эпопеи, ни лирики.— Памятники польской прозы этого времени сохранились только въ малыхъ отрывкахъ; впрочемъ, языкъ мысли не могъ образоваться, потому-что не было еще языка чувствъ и вдохновенія. Глава XIII. Жизнь и пребываніе Каллимаха въ Польшѣ,—что имѣло вліяніе на литературу и общественность.— Въ это время мало было мужей, подобныхъ Григорію изъ Санока,— мудрость прочихъ была *сномъ бодрствующихъ*.

w Polsce — jest dokładnie wypracowana. Bibliograficzne wiadomości są obszerne i bardzo rzadkie. Rozdział VI. Filozofia rodzima w Polsce. Po smutnych obrazach błędu i skrzywienia rozumu ludzkiego, miły widok robi dla duszy wizerunek męża (Grzegorza z Sanoka arcybiskupa lwowskiego), który w cichości ducha podniósł się do wysokości zdrowéj filozofii, i wiek swój wyprzedził. Szkoda, że tu niepowiedziano, ile wpływać mogli różnowiercy na wzniesienie filozofii rodziméj. Rozdział VII. Zawiera kilka wypisów z dzieł Jana z Głogowy, obejmujących wypadki obserwacyi, tyczące się fizyonomiki i kraniologii. Rozdział VIII. Historya języka i literatury łacińskiéj w Polsce. Poprzedza historya literatury łacińskiéj we Włoszech, w Polsce zaś przy końcu jeszcze XIV wieku trudno było przewidzieć, czy się przyjmie i rozwinie cywilizacya czysto słowiańska, czy romańsko-zachodnia; i dla tego nie jest bez wartości wykazanie wpływu, a naprzód odrodzenia się starożytnéj literatury we Włoszech. Zjawisko to w polskiéj literaturze jest ważne, bo od niego przyszły los nauk w Polsce zawisł. — Polacy uczyli się zmarłego języka, ale nad bogatą przeszłością rzymską mozolić się nie chcieli; filozofia scholastyczna już owoce swoje wtedy wydawać zaczęła, i naród długo nie mógł się z tak zgubnych wydobyć żywiołów. Bibliograficzna część tego rozdziału mieści ważne wypisy ówczesnego piśmiennictwa. Następny rozdział IX jest dalszym ciągiem poprzedzającego. Autor wykazuje wpływ literatury starożytnéj na literaturę różnych ludów Europy. Rozdział X o poezyi polsko-łacińskiéj, a XI o wymowie. Autor obszernie wykazuje sposób pisania i myślenia ówczesnych pisarzy: u wszystkich więcéj czucia niż poezyi; więcéj myśli i rozumowań, a mało sztuki kunsztownéj. W Rozdziale XII. Historya poezyi i prozy polskiéj. Głos rodzinnych pieśni stłumiły krzyki bezdusznéj dyalektyki i formy miarowéj łaciny, z drugiéj strony dramat zjawiać się począł w słabém odcieniu widowisk scenicznych i mysteryów. Były one grywane w języku ojczystym, bo dla ludu; język mógł skorzystać na tém, ale nie był to czas dramatu dla poezyi polskiéj; nie miała ona jeszcze ani epopei, ani liryki. Nieliczne zostały ułamki pisanéj polskiéj prozy z tego czasu; zresztą, język myśli nie mógł się kształcić, gdy brakowało języka czucia i natchnienia. Rozdział XIII. Życie i pobyt Kallimacha w Polsce, mogło mieć ważny wpływ na literaturę i pojęcia o rządnéj społeczności. Ale mało było w Polsce mężów podobnych Grzegorzowi z Sanoka; mądrość innych była *marzeniem czuwających*.

Вообще г. Вишневскій критически разобралъ въ своемъ сочиненіи историческую часть литературы; всѣ свои мнѣнія и мысли подтвердилъ множествомъ доказательствъ, обиліе которыхъ безъ сомнѣнія не можетъ быть излишнимъ, какъ думаютъ нѣкоторые.— Это сочиненіе вмѣстѣ съ Библіографическимъ Очеркомъ Польской Литературы г. Іохера, составитъ прекрасное цѣлое, заключающее въ себѣ весь ходъ умственнаго образованія въ Польшѣ.

О. Чайковскій.

W ogólności w dziele p. Wiszniewskiego widać historyczną stronę literatury krytycznie obrobioną, twierdzenia i wnioski oparte na dowodach i rozumowaniach obficie nagromadzonych, a taka obfitość nigdy nie może być zbyteczną, jakby to niektórzy sądzili. Dzieło to w połączeniu z Rysem Bibliograficznym Jochera, będzie stanowić piękną całość, do obrazu uprawy umysłowéj w Polsce.

J. Czajkowski.

СМѢСЬ.

НИТРА, ЧЕШСКО-СЛОВАЦКІЙ АЛЬМАНАХЪ.— Еще въ прошломъ году объявлено было объ изданіи *Нитры*, но мы до-сихъ-поръ не знаемъ, явилась ли она въ свѣтъ?— Вотъ что въ своей программѣ говорилъ г. Гурбанъ, редакторъ *Нитры*: „Наша словацкая народность, въ такомъ состояніи, въ какомъ мы теперь ее находимъ, не развилась ни на сеймахъ, ни на ораторскихъ каѳедрахъ, и потому до-сихъ-поръ чужда всѣхъ разнородныхъ *системъ*, существующихъ въ чешско-словацкомъ краѣ. Она идетъ по своей собственной дорогѣ, и ее можно назвать драгоцѣннымъ камнемъ десяти милліоновъ *Чехо-Словянъ* или-Чеховъ, Моравановъ, Слезановъ и Словаковъ. Отрадно видѣть, какъ она развивается въ общественномъ кругу вѣрныхъ дочерей и сыновъ Кырконоша, Моравы, Одры и Татровъ."

Намъ очень пріятно было прочитать также слѣдующее мѣсто въ этой программѣ: „Жизнь Словаковъ и духъ ихъ народности съ каждымъ днемъ болѣе и болѣе приходятъ въ силы; стремятся составить прекрасное „цѣлое" на пути историческомъ, устанавливаются и уравновѣшиваются. Молодые писатели, идя по слѣдамъ великихъ вождей, пролагающихъ дорогу, мужаютъ, и милыми, очаровательными звуками отечественнаго слова выражаютъ свои помыслы.... Общественная жизнь пробудилась и въ кругахъ семейныхъ, и въ дружескихъ бесѣдахъ, которыя безпрестанно увеличиваются, будучи проникнуты чисто-народнымъ духомъ. Что я говорю? Даже въ тѣ общества, которыя или съ упрямствомъ скрываютъ свою народность, или совершенно равнодушны къ ней, повсемѣстно и незамѣтно проникаетъ словянская стихія. Какъ сильны узы природы, которыя насъ соединяютъ съ нею! Хотя мы и пасынки ея, однакожь она не перестаетъ быть для насъ сердобольною матерью!"

ROZMAITOŚCI.

NITRA, NOWOROCZNIK CZESKO-SŁOWACKI. — Jeszcze w roku zeszłym było ogłoszenie o wydaniu *Nitry*, lecz dotąd niewiemy, czy się ukazała. — Redaktor p. Hurban, w prospekcie swoim powiedział: — Nasza Słowacka narodowość, w takim stanie, w jakim znajdujemy ją teraz, nierozwinęła się ani na sejmach, ani na mownicach, i dla tego do tych czas jest obcą wszelkim różnorodnym *systematom*, jakie tylko istnieją w kraju czesko-słowackim. Postępuje własną swoją drogą, będąc zacnym klejnotem dziesięcio-milionowego pokolenia *Czecho-Słowian* czyli Czechów, Morawianów, Ślązakow i Słowaków. Przyjemnie jest widzieć, jak ona się rozwija w społeczeństwach wiernych córek i synów: Kyrkonosza, Morawy, Odry i Tatrów."

Z przyjemnością także czytaliśmy następujące miejsce w tym prospekcie, mającym na celu rozkrzewienie literatury swojskiéj: „Życie Słowaków i duch ich narodowości, z każdym dniem coraz więcéj nabierają siły, zmierzają do utworzenia jednéj pięknéj *całości*, w dążeniu historyczném, przychodzą do porządku i równowagi. Młodsi pisarze, idąc w ślady za wielkiemi wodzami, którzy torują im drogę, wzrastają, i miłemi, czarującemi dźwiękami ojczystéj mowy, swoje pomysły wyrażają. Życie powszechne obudziło się i w zakresach familijnych i schadzkach przyjacielskich, które ciągle się powiększają, przenikając się duchem narodowości. Co mówię? Nawet w tych społeczeństwach, które albo uporczywie tają się ze swoją narodowością, albo są obojętne dla niéj, żywioł słowiański istnieje i wzmaga się. Jak są silne więzy przyrody, któremi nas łączy z sobą! Chociaż jesteśmy jéj pasierbami, jednakowoż nie przestaje być dla nas opiekuńczą matką!"

КАѲЕДРА СЛОВЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ВЪ БЕРЛИНѢ. — Польскій ученый, д-ръ Цыбульскій читаетъ теперь въ Берлинѣ лекціи о словянской литературѣ, шесть разъ въ недѣлю, (четыре лекціи частныя и двѣ публичныя). — Предметомъ его частныхъ лекцій есть польскій языкъ, въ отношеніи къ прочимъ словянскимъ, особенно къ языку чешскому. На публичныхъ лекціяхъ онъ читаетъ о древнѣйшихъ памятникахъ словянскаго языка и объ *умственной* и *общественной* жизни Словянъ до принятія христіанства (???!!). Приступая къ изложенію польской грамматики, г. Цыбульскій объяснилъ сначала свойства польскаго языка въ сравненіи съ прочими европейскими языками, потомъ бросилъ взглядъ на народное просвѣщеніе въ Польшѣ и изложилъ исторію польскаго языка. Г. Цыбульскій написалъ также разсужденіе для полученія каѳедры: о происхожденіи, развитіи и раздѣленіи словянскихъ нарѣчій, вмѣсто вступленія въ исторію литературы и языковъ словянскихъ. Онъ читалъ еще лекцію, въ отдѣленіи философическомъ, о вліяніи мѣстоимeній на устройство словянскихъ нарѣчій, на основаніяхъ сравнительной грамматики индо-европейскихъ языковъ Боппа. — Между-прочимъ вотъ заглавіе его вступительной лекціи: De praecipua slavicae inter europeas linguae proprietate atque natura. Съ нетерпѣніемъ ожидаемъ извѣстій о г. Челяковскомъ, который, какъ писалъ намъ В. В. Ганка, также вызванъ въ Берлинъ?.....

ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. — Въ Львовѣ вышло собраніе лирическихъ стихотвореній Шиллера, переведенныхъ разными писателями. Изданіе прекрасное. Въ Вильнѣ вышелъ 5-й томъ *Атенея*, издаваемаго подъ редакціею г. Крашевскаго. Онъ заключаетъ въ себѣ слѣдующія любопытныя статьи: Автографы, относящіеся къ исторіи польской и русской, изъ семейнаго архива, принадлежащаго И. Колаковскому; о Красицкомъ; Возвращеніе Раввина; Послѣдняя изъ Дольскихъ; Очерки Жмуди; Дорога изъ Шавель къ Поморью; Воспоминаніе о Трокахъ; Генрихъ Жуковскій; Отчетъ С. Петербургской Академіи Художествъ (1839 и 1840 г.); Выставка изящныхъ произведеній въ Варшавѣ; художественныя извѣстія; Критика и Смѣсь. Атеней есть утѣшительное явленіе въ современной польской литературѣ. Въ Вильнѣ еще издаются книжками, въ разное время: *Ученые Очерки и разсужденія.* Въ нихъ всегда помѣщались и теперь помѣщаются превосходныя статьи. Книжка 22-я, недавно вышедшая, заключаетъ въ себѣ: Замѣчанія на сочиненіе г. Крашевскаго — Вильно, отъ его начала до 1750 г.; Иннокентій III. — Указъ Юсуфа, Муфти бендерскаго, относящійся къ дѣлу литовскихъ Татаръ. — Это періодическое изданіе заключаетъ въ себѣ статьи преимущественно ученаго содержанія.

Въ Львовѣ г. Зелинскій издаетъ журналъ, подъ названіемъ: *Львовянинъ*, довольно любопытный по своимъ статьямъ. Редакторъ его извѣстенъ своими *Историческими Записками*, изданными въ 1841 году, въ которыхъ очень замѣчательна статья о словянскихъ типографіяхъ. Мы слышали, что г. Зелинскій уже окончилъ исторію Червонной Руси. У него же находятся важныя для исторіи письма Игнатія Поцея, митрополита кіевскаго, писанныя имъ до уніи къ Гослицкому, епископу перемышльскому; письма Гослицкаго къ Жолкевскому, каштеляну львовскому, и письмо гетмана Жолкевскаго, писанное имъ на-канунѣ своей смерти, къ женѣ.

Вышла вторая книжка Варшавской Библіотеки. Особенное вниманіе заслуживаютъ: продолженіе статьи Либельта о нѣмецкой литературѣ и рѣчь Шеллинга при открытіи курса философіи въ Берлинѣ. — *Ученаго обозрѣнія* уже вышло четыре нумера. — Многіе статьи намъ понравились. Любопытно разсужденіе г. Мацеёвскаго о древнихъ литовскихъ законахъ съ замѣчаніемъ на уставы и статуты Ягеллоновъ. Вышелъ также 2-й нумеръ *Пиллигрима*, издаваемаго г-жею Земѣнцкою. Мы читали его съ удовольствіемъ; вотъ его содержаніе: Совершенство Ученія Іисуса Христа, Байронъ (продолженіе), о философіи эклектической; Сыны вѣка; стихотворенія; Загадка (г-жи Габріели З.), Листья Алцеи, (г-жи Краковъ) и наконецъ Софія Анна Бернгарди, жена придворнаго лекаря Яна Казимира, которая во-время оно сочиняла латинскія оды!! Послѣдняя статья написана г. Рихтеромъ, жаркимъ противникомъ г. Мацеёвскаго, относительно исторіи церкви у Словянъ. Со временемъ мы сообщимъ нашимъ читателямъ свѣдѣнія о любопытномъ спорѣ г. Рихтера съ г. Мацеёвскимъ.

Денница выходитъ два раза въ мѣсяцъ, 3 (15) и 18 (30) числа. Цѣна годовому изданію въ Варшавѣ 4 руб. сереб., въ прочихъ городахъ царства польскаго 5 р. сер. — Желающихъ подписаться на *Денницу* въ имперіи россійской покорнѣйше просимъ относиться съ своими требованіями въ мѣстные почтамты, внося 5 руб. серебр. за годовое изданіе и прилагая особыя деньги за пересылку.

Jutrzenka wychodzi dwa razy na miesiąc, to jest: 3 (15) i 18 (30). — Całoroczna prenumerata wynosi w Warszawie 4 r. sr.; w innych miastach królestwa 5 r. sr. — Ci, którzy życzyliby sobie zaprenumerować *Jutrzenkę* w cesarstwie rossyjskim, raczą zgłaszać się do miejscowych pocztamtów, płacąc 5 r. sr. na cały rok i prócz tego dodając osobne pieniądze za rozesłanie.

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.